

JE ČAS VYBARVIT ČESKÉ ŠKOLSTVÍ

Česká republika je zemí se spletitou historií, kulturním i přírodním bohatstvím, je tepajícím srdcem evropského kontinentu. Ačkoliv se geograficky řadí ke státům střední Evropy, svými názory má velice blízko k mentalitě západních demokracií. Právě proto je až zarážející, kolik lidských práv zde stále není samozřejmostí, naopak je jejich uznávání spíše raritou. Jednou z těchto oblastí je i ochrana svobod LGBT+ jedinců, podpora inkluze a přijetí členů duhové komunity většinovou společností. Proto se v této práci chci zaměřit na problematiku homofobie a transfobie v České republice, a to zejména v rámci českého vzdělávacího systému. V první řadě bych ráda osvětlila, co se vlastně pod zkratkou LGBTQIA skrývá a následně nastínila problémy, se kterými se členové této komunity setkávají ve školním prostředí. Mým cílem je přesvědčit čtenáře o závažnosti a relevantnosti zmíněné otázky, poukázat na rozkol mezi údajně garantovanými právy a jejich konečnou ne/realizací a upozornit na alarmující míru zranitelnosti těchto jedinců, a to zvláště během choulostivých let dospívání a času tráveném ve školních institucích.

Ačkoliv se v dnešní době jméno této komunity hojně skloňuje v médiích a je častým tématem debat a diskuzí, stále existuje množství lidí, kteří neznají správný význam poněkud abstraktního pojmu LGBTQIA. Ve zkratce a velice zjednodušeně se jedná o seskupení osob, které se necítí být z hlediska genderu či sexuální orientace součástí většinové komunity, tradičně vnímané jako společnost heterosexuálních mužů a žen. Tato zkratka značí osm různých způsobů identifikace v rámci spektra sexuality, a to konkrétně osoby lesbické, gay, bisexuální, trans, nebinární, intersexuální, queer a asexuální. Jinými slovy jde o souhrnný název komunity neheterosexuálních a necisgenderových jedinců.

Hlavním impulsem pro napsání této eseje, a vůbec důvodem, proč je předmět sexuality tak ožehavým tématem veřejné diskuze, je fakt, že právě tyto osoby jsou často a bezohledně utlačovány. Jedná se totiž o menšinovou část společnosti, jejíž samotná existence byla po staletí mnohými popírána, ať už z kulturních, či asi nejčastěji náboženských důvodů. Avšak diskriminace jinakosti nemá v dnešní společnosti, a obzvláště v takové, která se sama nazývá společností demokratickou a svobodnou, místo. A právě Česká republika je už ze své podstaty, definované roku 1993 v platnost vstoupivší Ústavou, státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Součástí ústavních pořádků naší republiky je i Listina základních práv a svobod, a právě tento dokument již v Hlavě první svým třetím článkem proklamuje následující:

„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Jenže právě tato důležitá formulka, jak se zdá i podle situace na tuzemských školách a dalších vzdělávacích institucích, není často dodržována. A to i přesto, že jejím nerespektováním dochází k diskriminaci značné části české populace. Dle výsledků celorepublikového výzkumu prováděného na školách poskytujících základní a středoškolské vzdělání, 88 % dotazovaných studentů zná někoho, kdo se cítí být součástí LGBT+ komunity. Tato cifra rozhodně není zanedbatelná a naznačuje, že spektrum sexuality českých občanů je mnohem rozmanitější a bohatší, než by se na první pohled mohlo zdát.

Dojem dnešní společnosti jako sdružení zpravidla heterosexuálních mužů a žen však není náhodný, neboť více než polovina LGBTQ+ jedinců otevřeně nemluví o vnímání vlastní identity, a naopak má tendenci skrývat svou sexuální orientaci. Není se však čemu divit; výsledky průzkumů přístupu k sexuální diverzitě ve školním prostředí neukazují Česko zrovna v nejlepším světle. Ať už se jedná o přímé útoky fyzického či slovního charakteru, či pouze narážky a posměšné výroky o LGBT+ žácích, čísla vyplývající z již zmíněného výzkumu hovoří jasně. Skutečnost, že pouze 4 % respondentů uvedlo, že se nikdy osobně nesečkali se slovním či fyzickým napadením LGBT+ osoby, je alarmující a představuje naléhavý problém, se kterým se školský systém dlouhodobě potýká.

To, že snahy o řešení nepřinášejí kýžené a tolik potřebné výsledky, ukazují i zkušenosti těchto osob z jejich pozdějšího života mimo akademickou půdu. Ze školního prostředí se diskriminace často přesouvá i do poměrů a vztahů pracovních. Dle výzkumu veřejného ochránce práv z roku 2019 téměř čtvrtina dotázaných vnímá postoj vůči LGBT+ osobám v rámci pracovního prostředí jako převážně negativní. Více než desetina často zaznamenává nevhodné a urážlivé komentáře týkající se jejich sexuální orientace a 5 % z nich je dokonce z tohoto důvodu obětmi diskriminace a nerovného zacházení.

Přirozeně se tedy musím jako občanka usilující o zachování demokracie a svobody v naší republice ptát, jak zabránit diskriminačním projevům a tendencím v české společnosti, a naopak podpořit diverzitu a inkluzi v rámci veřejného prostoru. Dle mého názoru je nutné, stejně jako u jakékoliv jiné sporné otázky, začít již u kořenů tohoto problému, které spatřuji ve výchově a výkladu konceptu sexuální orientace v raném věku dítěte.

Jak ukládá paragraf 855 oddílu 3 Občanského zákoníku, upravující vztah mezi rodičem a dítětem; *„účelem povinností a práv rodiče k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte.“* Stejně jako by rodič měl být vzorem svému potomkovi a vštěpovat mu

důležité hodnoty a mravní zásady, škola jako další stupeň v procesu výchovy a vzdělávání by měla podpořit rozvíjející se světonázor daného jedince, a to v souladu s etickými požadavky společnosti, do něhož se dítě začleňuje.

A právě naše současná společnost, moderní, založená na demokratických principech a lidské svobodě, ze své podstaty značně různorodá a vybudovaná na ekonomické, kulturní i sociální diverzitě, by měla být bezpečným místem pro osobu jakékoliv sexuální orientace či genderu.

Bohužel tato idea není ani dnes, ve dvacátých letech 21. století, skutečností a homofobní sklony a tendence lze pozorovat nejen u dětí, ale i u vyučujících. Přitom právě u dospělých osob hledá nejisté dítě podporu a zastání nejčastěji, je-li obtěžováno a vystaveno šikaně ze strany spolužáků či vrstevníků. Dle průzkumu provedeného Platformou pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, se pětina dotazovaných stala svědkem urážení vyučujícím, konkrétně nadávkami ve formě označení LGBT+. Zhruba 100 studentů z třinácti set se setkalo s nepřátelským postojem pedagoga vůči osobám jiné než heterosexuální orientace, často vyjadřovaným posměšky či dokonce ignorací LGBTQIA komunity. Ve společnosti, která se svým právním systémem zavazuje zajistit rovnoprávnost všem svým občanům, jsou takovéto projevy diskriminace a prosazování heteronormativity státními zaměstnanci absurdním porušením zásad demokracie a lidských svobod.

Je znepokojivé, že LGBT+ jedinci nejsou z právního hlediska v praxi nijak chráněni, navzdory antidiskriminačnímu zákonu, který vstoupil v platnost před více než 10 lety a jako takový by měl představovat oporu a poskytovat ochranu znevýhodňovaným osobám. Ať už se oběť diskriminace obrátí na soud či jiný kontrolní orgán, toto právní ustanovení by mělo sloužit jako obranný štít proti porušování lidských práv. Avšak i tento zákon obsahuje kličku, kvůli níž jsou případná kárná opatření těžko vymahatelná.

Ve znění tohoto nařízení se totiž mimo jiné můžeme dočíst, že: *Diskriminací není rozdílné zacházení z důvodu pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru ..., pokud je toto rozdílné zacházení objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.* A ačkoliv je subjektivita soudních řízení skutečností pobuřující, zároveň se jedná o věc zcela běžnou a z podstaty člověka, jako bytosti omylné a snadno ovlivnitelné vnějšími vjemy, přirozenou. Kde leží míra nezbytnosti projevu či skutku, jehož prostřednictvím došlo k diskriminaci, není tedy univerzální pravdou, spíše pocitem a výsledkem subjektivního myšlenkového procesu.

Otázkou tedy stále zůstává, jak se může poškozená osoba bránit a jakým způsobem lze zajistit spravedlivý proces pro všechny, jejichž maskulinita či femininita byla zpochybněna a jimž bylo upřeno právo na sebeurčení a vlastní identitu.

Bohužel, ani po důkladném prověřování zdrojů, pročitání zákonů a prohlubování mých vědomostí týkajících se tematiky LGBT+, nemohu nabídnout univerzální a uspokojivé řešení, které by učinilo přítrž homofobnímu a transfobnímu chování v prostředí českých školních institucí. Myslím si, že v tuto chvíli neexistuje jasné východisko z takto komplikované situace.

Naději na možná řešení této problematiky vidím hlavně v prevenci, rozvoji tolerance a vytváření inkluzivního prostředí, které bude mít předpoklady stát se bezpečným zázemím pro žáky jakéhokoliv genderu či sexuální orientace. Stejně jako v případě problematiky rasismu a xenofobie, i cesta k rozmanitému, duhovému školství začíná již u zdroje, jímž je v tomto případě celospolečenská ostražitost vůči LGBTQIA osobám.

Tuto obezřetnost je nutné správnými a pozvolnými metodami nejprve zmírnit, a posléze zcela odstranit. Obohacení výuky o preventivní programy týkající se lidské identity, detabuizace témat jako jsou sexualita, gender a jejich fluktuace, a projekty zaměřující se na předcházení chorobných jevů a faktorů působících na školách – to je jediná cesta, jak lze problém diskriminace na školách vyřešit.

Šikana motivovaná homofobií atakuje nejnítěrnější část lidského ducha, samotnou identitu a přirozenost člověka, a je v závažném rozporu se základními lidskými právy a svobodami. Slovním i fyzickým útokům podníceným nesnášenlivostí a diskriminací nelze zabránit jinak než důslednou a systematickou prevencí, správnou komunikací a otevřenou diskuzí.

V čem východisko rozhodně nevidím, je tvorba zákonů, obohacených o právní vytáčky, jejichž zdoluhavá kodifikace a následná obtížná vymahatelnost nepovedou ke změně, ale naopak stagnaci a pokračující diskriminaci LGBT+ komunity. Je zásadní učinit rozhodnutí a přestat zavírat oči před otázkou sexuální orientace, neboť ta je součástí identity každého jedince a tvoří podstatu lidské existence. Jak tvrdil již významný filosof Aristotelés, člověk jako zoón politikón je součástí společnosti, a tudíž jeho ostrakizace na základě vrozeného instinktu je věcí nepřirozenou a zavrženíhodnou.

Proto apeluji nejen na český školský systém, ale i na naši společnost a její svědomí – v dnešní době není prostor pro setrvání v odstínech šedi. Je čas vybarvit české školství, a to všemi barvami duhy. A jak každý z nás ví, duha vzniká jako důsledek deště a slunečních paprsků.

Pršelo už dlouho. Myslím, že je načase nechat zasvítit slunce.

Zdroje:

Antidiskriminační zákon

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

Listina základních práv a svobod

<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Nový Občanský zákoník – Oddíl 3 - Rodiče a dítě

<https://www.podnikatel.cz/zakony/novy-obcansky-zakonik/f4581671/>

PROUD: České školy pod lupou; Výzkum homofobie a transfobie na školách

https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/cz_-_proud_final_report.pdf

PROUD: České školy pod lupou; Výzkum homofobie a transfobie na školách v číslech a grafech

http://duhoveseminare.cz/sites/default/files/infografika_-_ceske_skoly_pod_lupou.pdf

Unie rovnosti: strategie pro rovnost LGBTIQ osob na období 2020-2025

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13081-2020-INIT/cs/pdf>

Výzkum veřejného ochránce práv 2019; Být LGBT+ v Česku

https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf